

Ewa Nowicka*

ROLA RODZICÓW I NAUCZYCIELI W EDUKACJI MEDIALNEJ

Technologie informacyjne stały się integralną częścią życia rodzinnego i szkolnego. Towarzyszą one członkom rodziny każdego dnia, wypełniają im czas wolny, a także czas różnorodnych zajęć dodatkowych¹. W środowisku szkolnym natomiast media i multimedia stały się nieodłącznym elementem edukacji. Według Bogusława Śliwerskiego w wyniku nowych technologii pojawiają się nowe rozwiązania – o wyższym poziomie innowacyjnym, sprzyjające zaspokajaniu indywidualnych potrzeb dzieci, polepszające ich dobrobyt, promujące wyższą jakość życia czy też doskonalące ich warunki do uczenia się i rozwoju. Efektem tego są lepsze warunki w systemie nauczania-uczenia się w postaci między innymi pomocy dydaktycznych, które sprzyjają podnoszeniu szans edukacyjnych i rozwojowych dzieci².

Media i multimedia nie są ani dobre, ani złe, ich wartość zależy od tego, w jakim kierunku tkwiące w mediach możliwości wychowawczego i edukacyjnego oddziaływania będą spożytkowane w rodzinie i szkole oraz z jakim efektem dla dziecka. Przebieg i efektywność tego procesu zależą z kolei w ogromnym stopniu od rodziców i nauczycieli, odpowiedzialnych za racjonalne korzystanie przez dzieci z mediów³.

W świecie zdominowanym przez media niezbędna staje się troska o nabywanie kompetencji medialnych wśród dzieci i młodzieży, najczęstszych użytkowników mediów. Za nabywanie takich kompetencji odpowiedzialne będą przede wszystkim dwa najbliższe dziecku środowiska: środowisko rodzinne oraz środowisko szkolne.

Z tego powodu nauczanie i uczenie się dorosłych, tak by byli bardziej świadomi swojej podstawowej roli osoby wprowadzającej i przygotowującej dzieci do korzystania ze współczesnych środków komunikacji, wydaje się na nowo istotnym celem edukacji medialnej⁴.

* Ewa Nowicka, dr – Uniwersytet Zielonogórski, Wydział Pedagogiki, Socjologii i Nauk o Zdrowiu, Katedra Mediów i Technologii Informacyjnych, e-mail: e.nowicka@wp.pl.

¹ J. Izdebska, *Dziecko w rodzinie u progu XXI wieku. Niepokoje i nadzieje*, Białystok 2000, s. 213.

² B. Śliwerski, *Pedagogika dziecka. Studium pajdocentryzmu*, Gdańsk 2007, s. 95.

³ J. Izdebska, *Rodzina. Dziecko. Telewizja. Szanse wychowawcze i zagrożenia telewizji*, Białystok 2001, s. 279.

⁴ A. Kołodziejczyk, *Wczesna edukacja medialna w rodzinie. Uwarunkowania rodzicielskich form mediacji korzystania z mediów*, „Edukacja” 2013, nr 3 (123), s. 34.

Cele i zadania edukacji medialnej

Ogromna rola, jaką odgrywają media we współczesnym świecie, a zwłaszcza ich wpływ na kształtowanie postaw dzieci i młodzieży oraz potrzeba racjonalnego korzystania z mediów, zrodziły nie tylko konieczność budowania nauki o mediach, ale również prowadzenia zorganizowanego nauczania o mediach i do mediów, czyli edukację medialną⁵. Według Wacława Strykowskiego⁶ istotę kształcenia medialnego stanowi świadome i zorganizowane działanie dydaktyczne, którego przedmiotem są media. Przed edukacją medialną stawia się zwykle dwa cele ogólne, nawiązujące do dwóch komponentów terminu „media”, a mianowicie: komunikatów medialnych oraz narzędzi i urządzeń medialnych. Pierwszym ogólnym celem edukacji medialnej jest przygotowanie do świadomego, krytycznego i wartościującego odbioru, a obecnie także tworzenia wszelkiego rodzaju komunikatów (przekazów) medialnych. Istotne jest tu, aby odbiorcy, znając język poszczególnych mediów (system znaków i reguł posługiwania się nimi), potrafili właściwie dekodować i kodować przekazy medialne. Przykładem może być dominacja przemocy na ekranach telewizyjnych, która stwarza konieczność uświadamiania dzieciom, że istnieje różnica między przemocą symboliczną a realną, gdyż dziecko najczęściej tego nie rozróżnia. Odbiorcy muszą też rozpoznawać mechanizmy oddziaływania na widzów, jakie starają się uruchamiać twórcy komunikatów perswazyjnych lub reklamowych. Drugim celem edukacji medialnej jest przygotowanie do sprawnego posługiwania się mediami jako narzędziami pracy intelektualnej, jako środkami komunikowania i formami uczenia się. Realizując go, uczniowie powinni osiąść wiedzę i umiejętności posługiwania się urządzeniami, które służą do tworzenia komunikatów, ich rejestrowania, przetwarzania i transmitowania.

W ujęciu Wielisławy Osmańskiej-Furmanek i Marka Furmanka edukacja medialna jest praktyczną stroną pedagogiki medialnej, kluczem do rozumienia i konstruowania znaczeń w rzeczywistości zdominowanej przez kulturę medialną. Do głównych zadań edukacji medialnej należy zaliczyć:

- wskazanie miejsca mediów w kulturze,
- poznanie możliwości mediów oraz sposobów ich wykorzystania w procesie kształcenia i samokształcenia,
- wykształcenie umiejętności porozumiewania się człowieka z komputerem oraz za pośrednictwem sieci Internet,
- interpretację komunikatów medialnych,

⁵ W. Strykowski, *Komputer przedmiotem zainteresowań pedagogiki medialnej*, Kraków 2005, s. 5, <http://www.up.krakow.pl/ktime/ref2005/strykows.pdf> [dostęp: 19.12.2014].

⁶ W. Strykowski, M. Kąkolewicz, S. Ubermanowicz, *Kompetencje nauczycieli edukacji medialnej*, „Neodidagmata” 2008, nr 29/30, s. 59.

- nabycie umiejętności wykorzystania technologii informacyjnych jako narzędzia rozwoju intelektualnego,
- wykształcenie zdolności rozumienia specyficznego języka mediów oraz roli mediów w procesach pedagogicznych⁷.

Szczegółowe treści w zakresie edukacji medialnej zaproponował Bronisław Siemieniecki, według którego edukacja medialna powinna uwzględniać nabycie następujących rodzajów wiedzy i umiejętności:

- selektywnego wyboru informacji z bogatej i różnorodnej oferty mediów,
- radzenia sobie ze zjawiskiem całkowitego zawłaszczenia wolnego czasu przez media,
- krytycznego i aktywnego odbioru komunikatów medialnych,
- rozumienia informacji generowanych przez media. Sztuczny świat mediów wymaga nauczania się rozumienia funkcjonujących w nim komunikatów,
- rozróżnienia podstawowych teorii oddziaływania mediów i rozumienia kontekstu przekazu,
- tworzenia, analizowania, oceniania, wartościowania komunikatów medialnych,
- oceniania nowych interakcji społecznych powstających pod wpływem cyberprzestrzeni,
- rozumienia mechanizmów tworzenia informacji, jej prezentowania oraz odbioru,
- rozumienia zagrożeń i niebezpieczeństw ze strony mediów oraz sposobów zapobiegania im⁸.

Właściwa, systematycznie prowadzona edukacja medialna skierowana do dzieci, młodzieży i rodziców, jest szansą na przygotowanie społeczeństwa informacyjnego do racjonalnego korzystania z mediów oraz krytycznego i świadomego odbioru treści przekazywanych za pośrednictwem mediów.

Edukacja medialna powinna ukształtować kompetencje medialne i polega między innymi na: trosce o dostęp do wszystkich mediów, uczeniu umiejętności analizy treści komunikatów medialnych, poznawaniu możliwości komunikacyjnych we współczesnych mediach. Z kolei kompetencje medialne rozumieć będziemy jako harmonijną kompozycję wiedzy, rozumienia, wartościowania i sprawnego posługiwania się mediami⁹.

⁷ W. Osmańska-Furmanek, M. Furmanek, *Pedagogika mediów*, [w:] *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, t. 3: *Subdyscypliny wiedzy pedagogicznej*, red. B. Śliwerski, Gdańsk 2006, s. 299.

⁸ B. Siemieniecki, *Media w świecie postmodernistycznym a edukacja*, [w:] *Media w edukacji – szanse i zagrożenia*, red. T. Lewowicki, B. Siemieniecki, Toruń 2008, s. 17.

⁹ A. Kaczmarek, *Edukacja medialna wobec zagrożeń cyberprzemocy i cyfrowego wykluczenia*, „Kultura – Media – Teologia” 2013, nr 13, s. 71.

Kompetencje medialne nauczycieli

Kompetencje medialne powinni mieć dorośli – nauczyciele i rodzice – oraz dzieci, młodzież szkolna i studencka. Poziom zdolności i sprawności użytkowników w zakresie prawidłowego korzystania z nowych mediów elektronicznych i technologii informacyjno-komunikacyjnych wpłynie w zasadniczy sposób na przebieg procesu edukacji, poziom kultury medialnej, a także na korzystanie przez człowieka w sposób świadomy z wartości pedagogicznych mediów oraz przeciwdziałanie potencjalnym zagrożeniom, jakie ze sobą niosą¹⁰.

Analizując szczegółowe kompetencje studentów kierunków nauczycielskich, którzy będą w przyszłości dalej kształtować te umiejętności wśród uczniów, można wymienić przede wszystkim:

- umiejętność korzystania z mediów i nowych technologii w sposób prawidłowy, świadomy i celowy w samokształceniu i samodoskonaleniu;
- umiejętność docierania do wartościowych informacji, dekodowania ich i interpretacji, selekcji, gromadzenia i przetwarzania;
- umiejętność wykorzystywania nowych form komunikowania się – pośredniego z wykorzystaniem sieci oraz bezpośredniego w trakcie pracy w zespole¹¹.

Z punktu widzenia przyszłej aktywności zawodowej studenci, zdaniem Stanisława Juszczyka, powinni być w stanie:

- dokonywać ewaluacji mediów i technologii informacyjnych pod względem ich przydatności dla uczniów w sposób wielokontekstowy;
- podejmować szeroką dyskusję w obszarze pedagogiki mediów;
- uchwycić subtelności związane ze znaczeniem mediów i technologii informacyjnych dla dzieci młodzieży;
- przedstawić zasady prawidłowego korzystania z nowych mediów i technologii przez uczących się.

W edukacji medialnej niezwykle ważne jest ukształtowanie świadomości dotyczącej oddziaływania mediów na człowieka oraz nabycie kompetencji w interpretacji komunikatów medialnych. Niestety, jest to zadanie trudne, ponieważ wymaga wysokich kwalifikacji od nauczycieli¹². Kształcenie nauczycieli w zakresie nabycia kompetencji medialnych obejmuje wiele zagadnień, wśród których można wymienić między innymi:

- kompetencje w zakresie teorii mediów,

¹⁰ S. Juszczyk, *Cele i zadania technologii informacyjnej i edukacji medialnej*, [w:] *Pedagogika medialna. Podręcznik akademicki*, t. 2, Warszawa 2007, s. 28-29.

¹¹ *Ibidem*, s. 29.

¹² B. Siemieniecki, *Przedmiot i zadania mediów w edukacji*, [w:] *Pedagogika medialna...*, t. 1, s. 138.

- kompetencje w zakresie języka i komunikowania medialnego,
- kompetencje w zakresie odbioru komunikatów medialnych,
- kompetencje dotyczące korzystania z mediów,
- kompetencje do tworzenia komunikatów medialnych¹³.

Kształtowanie kompetencji medialnych staje się jednym z najważniejszych celów współczesnej edukacji. Kompetencje te pozwolą jednostce nie tylko w sposób świadomy i skuteczny uczestniczyć w procesie edukacji szkolnej, a następnie edukacji permanentnej, ale także będą przeciwdziałać zjawisku wykluczenia z transformującego się społeczeństwa¹⁴.

Treści kształcenia w zakresie edukacji medialnej w przedszkolu i szkole podstawowej

W obowiązującej obecnie podstawie programowej treści edukacji medialnej realizowane są na każdym z etapów kształcenia, to znaczy na etapie wychowania przedszkolnego, na etapie kształcenia zintegrowanego w klasach I-III oraz w klasach IV-VI szkoły podstawowej, następnie na etapie kształcenia gimnazjalnego oraz ponadgimnazjalnego¹⁵.

Celem edukacji przedszkolnej jest prawidłowy rozwój psychofizyczny dziecka w toku jego działań edukacyjnych i spontanicznej aktywności twórczej zgodnej z jego rytmem rozwojowym. Specyfika rozwoju psychofizycznego, społecznego i emocjonalnego dziecka w wieku przedszkolnym zobowiązuje do stymulowania rozwoju jego procesów poznawczych¹⁶. Wraz ze stopniowym doskonaleniem się różnych umiejętności dziecko kształci również swoje zdolności oraz umiejętności percepcyjne kształtujące jego wiedzę percepcyjną. Wiedzę percepcyjną dziecko kształci w wyniku obserwacji najbliższego otoczenia i kontaktu z wszelkimi wartościami wizualnymi – przestrzenią naturalną i zbudowaną oraz artystycznymi przekazami wizualnymi, takimi jak: ilustracje książkowe, dzieła sztuki oraz audiowizualne przekazy telewizyjne, filmowe i komputerowe¹⁷.

Edukacja przedszkolna jest idealnym momentem wprowadzania dziecka w świat mediów. Poprzez aktywność zabawową można już najmłodszym odbiorcom mediów z powodzeniem przekazać kompetencje w zakresie edukacji medialnej.

¹³ W. Strykowski, *Kompetencje medialne: pojęcie, obszary, formy kształcenia*, [w:] *Kompetencje medialne społeczeństwa wiedzy. Media a edukacja*, red. W. Strykowski, W. Skrzydlewski, Poznań 2004.

¹⁴ Ś. Juszczyk, *op. cit.*, s. 32.

¹⁵ Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. z 2014 r., poz. 803).

¹⁶ *Standardy edukacji kulturalnej. Materiały do konsultacji środowiskowych*, red. A. Białkowski, Warszawa 2008, s. 57.

¹⁷ *Ibidem*, s. 58.

Dzieci w wieku przedszkolnym mają kontakt z takimi mediami, jak: komputer, Internet, telewizja, radio, z tego powodu – według Tomasza Huka – można wprowadzić do programu wychowania przedszkolnego między innymi takie treści, jak:

- wiedza dotycząca programów telewizyjnych przeznaczonych dla dzieci,
- treści dotyczące rozmawiania i wyjaśniania obejrzanych sytuacji w telewizji, bajek animowanych oraz filmów dla dzieci,
- wiedza dotycząca reklamy telewizyjnej,
- umiejętność rozróżniania elementów fantastycznych od rzeczywistych w oglądanych filmach, bajkach animowanych, grach komputerowych¹⁸.

Kolejnym ważnym dla rozwoju dziecka etapem jest kształcenie na poziomie szkoły podstawowej. Szkoła podstawowa jest etapem edukacyjnym, na którym edukacja medialna ma większe znaczenie niż w wychowaniu przedszkolnym. W klasach I, II i III szkoły podstawowej treści edukacji medialnej można odnaleźć w obszarach edukacji polonistycznej, zajęć komputerowych, zajęć technicznych, edukacji plastycznej oraz etyki. Najwięcej jednak treści w zakresie edukacji medialnej przekazywanych jest na zajęciach komputerowych, w obszarze których uczeń:

- posługuje się komputerem w podstawowym zakresie,
- posługuje się wybranymi programami i grami edukacyjnymi, rozwijając swoje zainteresowania, korzysta z opcji w programach,
- wyszukuje informacje i korzysta z nich,
- tworzy teksty i rysunki,
- zna zagrożenia wynikające z korzystania z komputera, Internetu i multimediów¹⁹.

Zalecane warunki oraz sposób realizacji zajęć komputerowych na poziomie edukacji wczesnoszkolnej w podstawie programowej są następujące: zajęcia komputerowe należy rozumieć dosłownie jako zajęcia z komputerami, prowadzone w korelacji z pozostałymi obszarami edukacji. Nie oznacza to jednak rezygnacji z metod nauczania zakładających prezentowanie poprzez zabawę i w sposób prosty działania urządzeń komputerowych bez ich wykorzystania. Należy zadbać o to, aby w sali lekcyjnej było kilka kompletnych zestawów komputerowych z oprogramowaniem odpowiednim do wieku, możliwości i potrzeb uczniów. Komputery w klasach I-III szkoły podstawowej są wykorzystywane jako urządzenia, które wzbogacają proces nauczania i uczenia się o teksty, rysunki i animacje tworzone przez uczniów, kształtują ich aktywność (gry i zabawy, w tym zabawy logiczne, mogące być wstępem do nauki programowania), utrwalają umiejętności (programy edukacyjne na płytach i w sieci), rozwijają zainte-

¹⁸ T. Huk, *Media w wychowaniu, dydaktyce oraz zarządzaniu informacją edukacyjną szkoły*, Kraków 2011, s. 49.

¹⁹ Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. w sprawie podstawy programowej...

resowania itp. Uczniom klas I-III należy umożliwić korzystanie ze szkolnej pracowni komputerowej. Zaleca się, aby podczas zajęć uczeń miał do swojej dyspozycji osobny komputer z dostępem do Internetu²⁰.

Na pierwszym etapie kształcenia w szkole podstawowej podczas zajęć komputerowych kształtowane są: podstawowa wiedza, umiejętności i postawy dotyczące edukacji medialnej. Zakończenie tego etapu ma przygotować ucznia do właściwego odbioru mediów i do właściwego nastawienia do informacji medialnych. Zajęcia komputerowe są bezpośrednio powiązane z edukacją medialną, ponieważ ich treści dotyczą komputera i Internetu, które stanowią elementy bogatego zbioru nowych mediów²¹.

Treści kształcenia zajęć komputerowych na drugim etapie edukacyjnym szkoły podstawowej – w klasach IV-VI – obejmują następujące zagadnienia:

- bezpieczne posługiwanie się komputerem i jego oprogramowaniem; świadomość zagrożeń i ograniczeń związanych z korzystaniem z komputera i Internetu;
- komunikowanie się za pomocą komputera i technologii informacyjno-komunikacyjnych;
- wyszukiwanie i wykorzystywanie informacji z różnych źródeł; opracowywanie za pomocą komputera rysunków, motywów, tekstów, animacji, prezentacji multimedialnych i danych liczbowych;
- rozwiązywanie problemów i podejmowanie decyzji z wykorzystaniem komputera;
- wykorzystywanie komputera i technologii informacyjno-komunikacyjnych do rozwijania swoich zainteresowań, zastosowanie komputera w życiu codziennym, opisywanie zagrożeń i ograniczeń związanych z korzystaniem z komputera i Internetu²².

Edukacja medialna w środowisku rodzinnym

Medialne środowisko tworzone dla dzieci współczesnych jest zupełnie inne niż to, w którym dorastali ich rodzice. Pojawiające się zmiany w tym zakresie stwarzają nowe wyzwania dla rodziców, którzy są odpowiedzialni między innymi za tworzenie środowiska medialnego dziecka i mają bezpośredni wpływ na jego kształtowanie²³. Rodzina zatem odgrywa bardzo ważną rolę w kształtowaniu stosunku dziecka do mediów i właściwych nawyków ich użytkowania.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ T. Huk, *op. cit.*, s. 52-53.

²² Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 r. w sprawie podstawy programowej...

²³ A. Kołodziejczyk, *op. cit.*, s. 34.

Sposób, w jaki rodzice używają na co dzień mediów, ma szczególne znaczenie dla kształtowania umiejętności korzystania z nich przez dzieci. Aktywna rola rodzica w prowadzeniu dziecka na drodze stawania się odbiorcą mediów jest kluczowym elementem obrony przed ich możliwym negatywnym wpływem²⁴.

Relację dziecko–media można rozpatrywać w trzech modelach, które najczęściej znajdują miejsce w środowisku rodzinnym:

Model pierwszy – dziecięcęgo odbiorcę można określić mianem „media-dziecko”. Spędza on przed telewizorem czy komputerem powyżej trzech godzin dziennie i jest to dla niego podstawowa forma wypełniania czasu wolnego. Jego rodzice najczęściej pracują do późnych godzin. Ich wiedza o tym, co dziecko robi pod ich nieobecność, jakie są jego potrzeby, jest niewielka. Rodzice tacy są przekonani, że drogi prezent lub niedzielny wyjazd za miasto są w stanie zrekompensować dziecku brak kontaktu z nimi. Obcowanie z mediami ma tu charakter niekontrolowany, a media wszelkiego rodzaju spełniają funkcję wychowawcy, wypełniając dziecku wolny czas i zastępując bliskość z rodzicami.

Model drugi – dziecko jest również częstym użytkownikiem mediów. Spędza ono przed komputerem czy telewizorem mniej niż 3 godziny dziennie – zarówno w dzień powszedni, jak i w dni wolne. Bywa, że jest przyzwyczajone do oglądania stałych seriali telewizyjnych preferowanych przez rodziców. Rodzice są zadowoleni, że dziecko wypełnia swój wolny czas, korzystając z mediów dostępnych w domu, podczas gdy sami mogą się poświęcić pracom domowym. Wystarcza im obecność dziecka w domu i pozorna kontrola na tym, co robi. Charakterystyczne dla takich rodziców jest podporządkowanie planu dnia ramówce telewizyjnej.

Trzeci model – spotykany najrzadziej. Media nie pełnią najważniejszej roli w rodzinie. Są jedynie dodatkiem do wspólnego spędzania wolnego czasu. Łatwo dostrzec więź pomiędzy dzieckiem i rodzicami, wyrażającą się wspólnymi zainteresowaniami, pozytywnymi emocjami związanymi z przeżywaniem wspólnych chwil. Media w takich domach są wykorzystywane rzadko i jako jedna z możliwości obcowania z kulturą i nauką²⁵.

W świecie zdominowanym przez media istnieje wyraźna potrzeba nauczania dzieci i młodzieży właściwego i racjonalnego korzystania z mediów. Umiejętność krytycznego odbioru informacji przekazywanych za pośrednictwem mediów będzie miała znaczący wpływ na lepsze funkcjonowanie młodego człowieka i jego prawidłowy rozwój. Ogromną rolę mają w tym miejscu do odegrania rodzice i nauczyciele, na których spoczywa obowiązek przygotowania dziecka do funkcjonowania w społeczeństwie informacyjnym oraz racjonalnego, krytycznego i świadomego odbioru treści przekazy-

²⁴ *Ibidem*, s. 17.

²⁵ P. Kossowski, *Telewizja w życiu współczesnego dziecka wielkomiejskiego*, [w:] *Pedagogika społeczna – kręgi poszukiwań*, red. A. Przeclawska, Warszawa 1996, s. 213.

wanych przez media. Sukces w tym zakresie można osiągnąć w momencie, gdy edukacja medialna będzie stanowić istotny element życia rodzinnego. Kiedy od najmłodszych lat dzieci będą stopniowo nauczane, jak należy korzystać z technologii informacyjnych we właściwy sposób. Wiek przedszkolny i szkolny są najlepszym momentem, w którym można wiele osiągnąć w tym zakresie.

Nessia Lansado i Gianfilippo Pietra podkreślają konieczność uczenia dzieci czytania wirtualnych środków przekazu w taki sam sposób jak uczy się je czytania książek²⁶. Według autorów, w procesie uczenia dzieci odczytywania tekstów medialnych chodzi nie tyle o wyjaśnienie, ile raczej o stawianie pytań na temat tego, co dziecko przeżywa i czego doświadcza, a także wsłuchiwanie się w jego odpowiedzi. Już samo zatrzymanie się na chwilę w celu oddania się refleksji będzie dla dziecka impulsem do tego, by stać się świadomym odbiorcą toczących się na ekranie wydarzeń. Pomagając dzieciom w odczytywaniu tekstów przekazywanych przez media, należy również pomóc dziecku samodzielnie znaleźć sens w taki sposób, aby przyswoiło sobie potrzebę nadawania znaczenia rzeczom, które widzi i robi²⁷.

Wypracowując praktyczne wskazówki dla rodziców, Jadwiga Izdebska²⁸ wyodrębniła dziesięć zasad pomocnych w ukierunkowaniu rodziców na skuteczne organizowanie rodzinno-domowego odbioru telewizji i mediów oraz w przygotowaniu dzieci do selektywnego, aktywnego uczestnictwa w kulturze masowej, co w konsekwencji może prowadzić do efektywnego pozyskania mediów w wychowaniu rodzinnym dziecka. Zasadniczym celem autorki było zwrócenie uwagi na potrzeby i możliwości podejmowania i ukierunkowania działań wychowawczych rodziców związanych z odbiorem mediów w rodzinie oraz rolę, jaką mogą odgrywać media w wychowaniu rodzinnym dziecka.

1. Zasada podmiotowości w tworzeniu przez rodziców rodzinno-domowego odbioru telewizji. Wskazuje na rolę rodziców w organizowaniu odbioru telewizji w rodzinie. Zadaniem rodziców w tym miejscu jest dyskretne, powolne, ale ciągle i permanentne wprowadzanie dziecka w różne sytuacje wychowawcze, wyzwajające aktywne, pełne, wartościowe uczestniczenie w rodzinno-domowym odbiorze mediów.

2. Zasada zachęcania członków rodziny do rodzinno-domowego odbioru telewizji. Zasada ta akcentuje potrzebę motywowania, zachęcania dzieci do wspólnego korzystania z mediów, dokonywania wyboru wartościowych treści przekazywanych przez media.

3. Zasada świadomego, krytycznego, selektywnego wyboru programów telewizyjnych, która dotyczy kształtowania umiejętności panowania nad olbrzymią ilością informacji, ich selekcjonowania w kierunku treści pożądaných wychowawczo,

²⁶ N. Lansado, G. Pietra, *Gry komputerowe, Internet, telewizja*, Kraków 2006, s. 31.

²⁷ *Ibidem*, s. 50-52.

²⁸ J. Izdebska, *Rodzina. Dziecko...*, s. 272-278.

wartościowych poznawczo i artystycznie. Zadaniem rodziców jest pomoc dziecku w dokonywaniu wyboru programów najbardziej dla nich wartościowych, związanych z indywidualnymi zainteresowaniami dzieci, poprzez doradzanie i sugerowanie tych programów, wyjaśnianie motywów, dla których warto je oglądać, pokazywanie zalet i korzyści (poznawcze, kształcące, wychowawcze, rozrywkowe), jakie te programy stwarzają. W tym miejscu rodzice wskazują na potencjalne zagrożenia, jakie niosą często oglądane przez dzieci nieodpowiednie programy.

4. Zasada kompromisu w doborze programów telewizyjnych. Przejawia się we wzajemnym respektowaniu w rodzinie określonych, indywidualnych pragnień, życzeń, potrzeb dotyczących wyboru i oglądania określonego programu przez poszczególnych członków rodziny. Zasada ta ma szczególne znaczenie w obecnej sytuacji, gdy bardzo często w rodzinie dzieci mają dostęp do wielu mediów.

5. Zasada kształtowania umiejętności aktywnego, kreatywnego odbioru programów telewizyjnych w rodzinie. W przypadku tej zasady niezbędne są zabiegi wychowawcze ze strony rodziców, mające na celu uprzystępnienie dzieciom odbieranych przez nie treści.

6. Zasada ingerowania rodziców w zakres kontaktów telewizyjnych dzieci. Odbiór telewizji w rodzinie może być wykorzystany przez rodziców jako określone narzędzie wychowawcze, ale niezbędne jest systematyczne i umiejętne kierowanie tym procesem przez samych rodziców.

7. Zasada wykorzystywania wzorów osobowych rodziców w odbiorze telewizji przez dziecko. Oddziaływanie wzorów osobowych rodziców dokonuje się na drodze uczenia się, poprzez obserwację, naśladowanie rodziców przez dziecko, co stanowi podstawę do identyfikacji i internalizacji przekazywanych wzorów. Rodzice sami, jako odbiorcy i użytkownicy mediów, powinni uczyć swoje dzieci korzystania z mediów dając przykład i przyjmując racjonalną, selektywną, aktywną i krytyczną postawę wobec odbieranych treści.

8. Zasada wykorzystania zdobytych „doświadczeń telewizyjnych” w procesie wychowania rodzinnego dziecka. Zasada ta wskazuje na potrzebę i możliwości wykorzystania mediów w procesie rodzinnego wychowania dziecka. Następuje to dzięki określonym efektom realizacji funkcji wychowawczych za pośrednictwem mediów: poznawczej, rozrywkowej i odpoczynku. Uzyskane i przyswojone przez dziecko nowe wiadomości wzbogacają osobowość dziecka, wspomagając w ten sposób rodziców w ich pracy wychowawczej.

9. Zasada ochrony dzieci przed negatywnym wpływem telewizji oraz współuczestniczenie rodziców w przygotowaniu programów telewizyjnych. Rodzice mają prawo zgłaszania postulatów, żądań i wymagań pod adresem telewizji oraz innych mass mediów.

10. Zasada podnoszenia kwalifikacji rodziców w zakresie odbioru telewizji w rodzinie.

Zasada ta wskazuje na potrzebę przygotowania rodziców do organizowania przez nich racjonalnego odbioru telewizji w rodzinie poprzez dostarczenie im wiedzy z tego zakresu. Chodzi przede wszystkim o kształcenie u rodziców świadomości dotyczącej pozytywnych i negatywnych skutków oglądania telewizji i ich uwarunkowań²⁹.

Równie interesujące podejście wprowadzania dziecka w świat mediów prezentują autorki książki: *Przyjaciele w Internecie*, Anna Słysz i Beata Arcimowicz³⁰. Podkreślają one, że zawsze należy zwracać uwagę na to, co dziecko robi, co sprawia mu przyjemność i satysfakcję, jakie zawiera znajomości. Warto interesować się dzieckiem i nie zostawiać go zupełnie samego w Internecie, przed komputerem. Nie należy oczekiwać od dziecka, że będzie wiedziało, co jest dla niego dobre i bezpieczne, a co nie. Dziecko dopiero w trakcie zdobywania nowych doświadczeń oraz wiedzy jest w stanie zacząć zdawać sobie sprawę z realnych zagrożeń, jakie mogą je spotkać. Istotne jest bowiem to, żeby w otoczeniu dziecka był ktoś dorosły, kto mu w tym pomoże. W przypadku dzieci młodszych, a także dzieci w wieku szkolnym, szczególnie ważnymi osobami w ich życiu są rodzice, na których spoczywa obowiązek przygotowania swoich pociech do właściwego i racjonalnego korzystania z mediów. To dorośli są odpowiedzialni za bezpieczeństwo dzieci i za jak najlepsze przygotowanie ich do tego, aby same mogły o siebie zadbać.

Zdaniem Anny Słysz i Beaty Arcimowicz dziecko, przebywając przed komputerem, w mniejszym stopniu uczestniczy w codziennym życiu rodziny, a rodzice spędzają z nim mniej czasu. Można jednak wykorzystać pasję dziecka i współuczestniczyć z nim w korzystaniu z technologii informacyjnych. Takie działanie ma następujące pozytywne skutki:

- modelowanie pożądanych zachowań w sieci, czyli zachowań bezpiecznych, zgodnych ze standardami etycznymi i zdrowotnymi,
- wspólne spędzanie wolnego czasu z dzieckiem, wspólne angażowanie się w aktywność (np. poszukiwanie informacji, zabawy i gry edukacyjne),
- lepsza orientacja w tym, co dziecko robi przy komputerze, w Internecie, poznanie jego znajomych, zainteresowań i upodobań³¹.

Podstawowymi czynnościami wspomagającymi edukację medialną przez rodziców jest podejmowanie wielu działań, w których będzie uczestniczyć dziecko i które będą sprzyjać zachowaniu właściwej równowagi między korzystaniem z mediów a czerpa-

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ A. Słysz, B. Arcimowicz, *Przyjaciele w Internecie*, Gdańsk 2009, s. 97.

³¹ *Ibidem*, s. 112.

nieniem przyjemności i korzyści z innych aktywności mających charakter tradycyjny. Do takich działań podejmowanych przez rodziców możemy zaliczyć między innymi:

1. Prowadzenie częstych rozmów z dzieckiem dotyczących wydarzeń występujących w komunikatach medialnych. W tym miejscu ważne jest, aby dziecko wiedziało, co ogląda, dobrze rozumiało zawartą w filmie, bajce czy programie telewizyjnym treść. Taka świadomość poprawnego odbioru treści medialnych jest szczególnie ważna w przypadku reklam, bajek i gier, w których przedstawione są zdarzenia odległe od rzeczywistości. Celem takich rozmów jest także pewność, czy dany komunikat medialny został odebrany we właściwy sposób, czy nie wzbudził negatywnych emocji. Rozmowa z dzieckiem zainspirowana tematem z bajki czy filmu może stanowić interesujący pretekst dla rodzica do nawiązania dialogu z dzieckiem, wymiany wspólnych poglądów.

2. Wspólne oglądanie przekazów medialnych skierowanych do najmłodszego odbiorcy. To bardzo dobry moment do poznania medialnych zainteresowań dziecka, a przy okazji rodzice mają wiedzę dotyczącą tego, co ogląda dziecko i jak długo.

3. Ustalenie oraz przestrzeganie zasad i reguł prawidłowego korzystania z mediów w domu, w szkole, poza szkołą, a przede wszystkim w czasie wolnym. Ustalenie wspólnie z dzieckiem kolejności wykonywania codziennych obowiązków, w tym ustalenie, na jakim miejscu znajdują się media i multimedia.

4. Wspólne czytanie z dzieckiem, stanowiące niezwykle wartość dla rozwoju dziecka. Czytanie dziecku to nawyk, o który należy szczególnie zadbać, ponieważ sprzyja rozwijaniu najważniejszych kompetencji, między innymi kształtuje umiejętność samodzielnego myślenia, formułowania i wypowiedzania własnych myśli, wzbogaca słownictwo, rozwija wyobraźnię, umiejętność skupiania uwagi. Wspólne, a następnie samodzielne czytanie ma istotny udział w rozwoju intelektualnym i emocjonalnym dziecka.

5. Organizowanie ciekawych i atrakcyjnych zabaw przyjmujących różnorodną postać. Zabawa ma niezwykle ważne znaczenie dla rozwoju dziecka, stanowi podstawową formę poznawania rzeczywistości, korzystnie wpływa na rozwój umysłowy, emocjonalny, społeczny i ruchowy. Dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym zabawa jest równie ważna jak nauka. Czynności podejmowane w zabawie ćwiczą i doskonalą wiele umiejętności niezbędnych przy nauce.

6. Zadbanie o spędzanie wolnego czasu na świeżym powietrzu. Organizowanie aktywności ruchowej, która przyczynia się do podnoszenia sprawności fizycznej i rozwoju psychomotorycznego dziecka. Zabawy ruchowe są dla dziecka atrakcyjną rozrywką, wprowadzają radosny nastrój, dobre samopoczucie, sprzyjają zaspokojeniu naturalnej potrzeby ruchu, pełnej swobody, zrelaksowania i odprężenia.

Biorąc pod uwagę zarówno pozytywne, jak i negatywne aspekty mediów i multimediów, należy za wszelką cenę rozpocząć propagowanie prawidłowego korzystania

z dobrodziejstw techniki medialnej oraz dokonywać odpowiedniego doboru treści oglądanych przez dzieci. Największą rolę w tym przedsięwzięciu mają do odegrania właśnie rodzice i nauczyciele³². Według Marii Braun-Gałkowskiej na opiekunach dzieci spoczywa obowiązek kontroli tego, co oglądają, gdyż ma to poważny wpływ na ich obecne zachowania i na to, jakimi ludźmi będą w przyszłości³³. Dzieci już od najmłodszych lat powinny się uczyć korzystania z mediów, poznawać wciąż nowe rodzaje technologii informacyjnych. Żyją bowiem w świecie, w którym możliwości edukacyjne i zawodowe zależą w dużej mierze od umiejętności posługiwania się nowymi technologiami³⁴.

Zakończenie

Edukacja medialna jest wspólnym zadaniem dwóch najbliższych dziecku środowisk: rodziny i szkoły. Te dwa pierwsze środowiska wychowawcze można uznać za najbardziej właściwe dla edukacji medialnej.

Wychowanie do mediów powinno się odbywać przede wszystkim w rodzinie, która jest podstawowym środowiskiem wychowawczym i najczęstszym miejscem odbioru mediów³⁵. Zadaniem rodziców jest między innymi wyjaśnianie, czym są media, wprowadzanie i przestrzeganie reguł korzystania z mediów, dawanie dobrych przykładów użytkowania środków masowego przekazu, prowadzenie dyskretnej kontroli oraz rozmów na temat różnorodnych komunikatów medialnych, organizowanie spędzania wolnego czasu w sposób aktywny i interesujący. Wychowanie medialne prowadzone w rodzinie jest jednak niewystarczające. Idealnym uzupełnieniem i kontynuacją jest środowisko szkolne.

W ujęciu Piotra Drzewieckiego szkoła jest dla edukacji medialnej niezastąpioną instytucją i drugą po rodzinie przestrzenią wychowania do mediów. Szkoła uczy zachowań społecznych i komunikacji publicznej, w której ważną rolę odgrywają media. Szkolna edukacja w przeciwieństwie do wychowania w rodzinie ma charakter celowy, zorganizowany i planowy. W szkole uczeń zdobywa uporządkowaną wiedzę. Poprzez regularnie prowadzone zajęcia nauczyciel przygotowuje ucznia do nabycia kompetencji medialnych³⁶.

³² A. Andrzejewska, *Agresja w filmach rysunkowych dla dzieci – aspekty psychologiczne i pedagogiczne*, [w:] *Cyber świat. Możliwości i zagrożenia*, red. J. Bednarek, A. Andrzejewska, Warszawa 2009, s. 299.

³³ M. Braun-Gałkowska, *Wpływ telewizyjnych obrazów przemocy na psychikę dzieci*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 1995, nr 6.

³⁴ K. Young, P. Klausning, *Uwolnić się z sieci. Uzależnienie od Internetu*, Katowice 2009, s. 128.

³⁵ P. Drzewiecki, *Media Aktywni. Dlaczego i jak uczyć edukacji medialnej?*, Otwock-Warszawa 2010, s. 41.

³⁶ *Ibidem*, s. 43-46.

Zadaniem rodziców i nauczycieli w ramach edukacji medialnej jest uczyć medialnej mądrości, sztuki korzystania z mediów, mówić o mediach w sposób prosty, przypominać, że media to tylko narzędzia, które służą wyższemu społecznie celom³⁷.

ROLA RODZICÓW I NAUCZYCIELI W EDUKACJI MEDIALNEJ

STRESZCZENIE: W prezentowanym artykule autorka wyjaśnia i podkreśla rolę rodziców i nauczycieli w zakresie praktykowania edukacji medialnej wśród najmłodszych odbiorców mediów, jakimi są dzieci. W artykule zostały przedstawione cele i zadania edukacji medialnej oraz kompetencje medialne nauczycieli. Odwołując się do podstawy programowej, autorka przedstawia treści kształcenia w zakresie edukacji medialnej na poziomie przedszkola i szkoły podstawowej. Autorka przedstawia proponowane w literaturze rozwiązania realizacji głównych założeń edukacji medialnej w środowisku szkolnym i rodzinnym. Podkreśla potrzebę nauczania dzieci i młodzieży właściwego i racjonalnego korzystania z mediów, praktykowania wychowania medialnego, za które odpowiedzialne są przede wszystkim dwa najbliższe dziecku środowiska: rodzinne i szkolne.

SŁOWA KLUCZOWE: edukacja medialna, pedagogika mediów, wychowanie, szkoła, rodzina.

THE FUNCTION OF PARENTS AND TEACHERS IN CHILDREN'S MEDIA EDUCATION

SUMMARY: The article describes and highlights the function of parents and teachers in media education of children who are the youngest users of media. There are goals and tasks of media education and teachers media competences presented in the article. Referring to the core curriculum the author presents the content of media education at nursery and primary schools. Solutions for media literacy in family and school proposed by the literature are presented in the article. There is a great need of teaching children the rational and proper way of using media and practicing media education at school and in family house as they are two environments closest for children.

KEYWORDS: media education, media pedagogy, education, school, family.

³⁷ *Ibidem*, s. 42.